

**Gazdálkodástani
Doktori Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Kasza-Kelemen Kata

Fenntartható fogyasztás a turizmusban?

**A helykötődés és környezettudatos viselkedés összefüggései
a nemzeti parkokban**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Hofmeister-Tóth Ágnes
Egyetemi Tanár

Budapest, 2015

**Marketing és Média Intézet
Marketingkutatás és Fogyasztói Magatartás Tanszék**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Kasza-Kelemen Kata

Fenntartható fogyasztás a turizmusban?

**A helykötődés és környezettudatos viselkedés összefüggései
a nemzeti parkokban**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Hofmeister-Tóth Ágnes
Egyetemi Tanár

© Kasza-Kelemen Kata

Tartalomjegyzék

1. KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK ÉS A TÉMA INDOKLÁSA	5
1.1. A KUTATÁS CÉLJA	5
1.2. A KUTATÁS ELMÉLETI ALAPJA.....	6
2. FELHASZNÁLT MÓDSZEREK.....	8
2.1. ADATFELVÉTEL JELLEMZŐI	8
2.2. KUTATÁSI KÉRDÉSEK ÉS HIPOTÉZISEK	8
3. AZ ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEI	11
3.1. A NEMZETI PARKOK LÁTOGATÁSÁNAK ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI	11
3.2. A KÜLSŐ TÉNYEZŐK ELŐREJELZŐ HATÁSÁNAK VIZSGÁLATA VARIANCAELEMZÉSSEL.....	13
3.3. ÖSSZEFÜGGÉS VIZSGÁLAT STRUKTURÁLIS EGYENLŐSÉGEK MODELLEZÉSÉVEL (SEM).....	15
3.4. AZ EREDMÉNYEK GYAKORLATI JELENTŐSÉGE.....	20
3.5. A KUTATÁS KORLÁTAI ÉS TOVÁBBI KUTATÁSI LEHETŐSÉGEK.....	20
4. FŐBB HIVATKOZÁSOK.....	22
5. PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK	24

1. KUTATÁSI ELŐZMÉNYEK ÉS A TÉMA INDOKLÁSA

A nemzeti parkok megőrzésében fontos szerepet játszik a látogatók megfelelő viselkedési szokásainak kialakítása. Szabadidős tevékenységeik során az egyének komoly károkat okozhatnak a parkok környezetében, hozzájárulva ezzel egy-egy védett hely degradációjához. A látogatók környezettudatos viselkedésének előmozdítása ennek megfelelően stratégiai cél, amely mind a parkok állapotának megőrzésében (Halpenny, 2006), mind a fenntarthatóság népszerűsítésében (Ballantyne és tsai., 2009; Ramkissoon és tsai., 2012), hosszú távon pedig a fenntartható turizmus kialakításában egyaránt jelentős szerepet játszik (López-Mosquera és Sánchez, 2011). A nemzeti parkokban tett látogatások - megfelelő körülmények biztosítása mellett - lehetővé teszik a látogatók számára a felelős viselkedést. Mindez számos pozitív hatással társul. A parkokban megvalósuló környezettudatos viselkedés növelheti az egyénben a természeti kincsek megbecsülését (Baral és tsai., 2008), valamint az itt szerzett tapasztalatok és ismeretek további összefüggések felismerésekhez vezetnek. A nemzeti parkok látogatásai során előmozdított környezettudatos viselkedés biztosítja továbbá a parkok természeti és kulturális kincseinek megővését a következő generáció számára (Ramkissoon és tsai., 2012).

1.1. A KUTATÁS CÉLJA

Disszertációm célja, hogy hozzájáruljon a helykötődés környezettudatos viselkedésre gyakorolt hatásának jobb megértéséhez a természetalapú turisztikai termékek vonatkozásában, valamint rávilágítson a helykötődést előmozdító tényezőkre a védett természeti területek, ezen belül nemzeti parkok vonatkozásában. A választott kutatási irányt az alábbi szempontok figyelembevétele mellett határoztam meg:

- A belföldi turizmus élénkítése a hazai turizmusfejlesztés kitűzött célja (Magyar Turizmus Zrt., 2015).
- A turisztikai kereslet „környezettudatos termékek” felé történő elmozdítása a fenntartható turizmus alapfeladata (UNEP és WTO, 2005; WEF, 2011), melyben a nemzeti parkok kiemelkedő szerepet játszanak (Michalkó, 2007).
- A nemzeti parkok irányítása számára jelentős hozzájárulást jelent a fogyasztók preferenciáinak, környezettudatos viselkedés iránti elköteleződésének jobb megismerése.

- A fogyasztás turizmus kontextusában történő vizsgálata kiváló lehetőséget nyújt a lakóhelytől (és/vagy magántulajdontól) eltérő helyszínen tanúsított fogyasztás, valamint a környezet iránti elköteleződés folyamatának jobb megértéséhez.

A környezettudatos viselkedés iránti elköteleződési folyamat megértésének egyik ígéretes útja az egyén hellyel kialakuló kapcsolatának vizsgálata. Relph (1976) szerint egy-egy hely előidézheti a felelősség érzését. Az érzelmi kötődésen túl a hely (desztináció) alaposabb ismerete növeli annak a valószínűségét is, hogy az egyén védelmező magatartást tanúsítson az említett hely kapcsán (Kals és tsai., 1999; Schultz, 2000; Pooley és O'Connor, 2000). A helykötődés környezettudatos viselkedésre gyakorolt pozitív hatását több kutatás igazolta szabadidős kontextusban is (Halpenny, 2010; Scannell és Gifford, 2010; Ramkissoon és tsai., 2013), az így kialakuló viselkedésváltozások továbbgyűrűző hatásáról ugyanakkor még keveset tudunk. Munkám tudomány fejlődéséhez való hozzájárulását ennek a területnek a további vizsgálata jelenti. A kutatás gyakorlati jelentőségét az adja, hogy a helykötődés környezettudatos viselkedésre gyakorolt hatásának megismerésével pontosabb képet kaphatunk arról, miként mozdítható elő a látogatók környezettudatos viselkedés iránti elköteleződése a nemzeti parkok látogatása során. Mindez hozzájárulhat a nemzeti parkok fenntarthatóbb kezeléséhez, irányításához.

1.2. A KUTATÁS ELMÉLETI ALAPJA

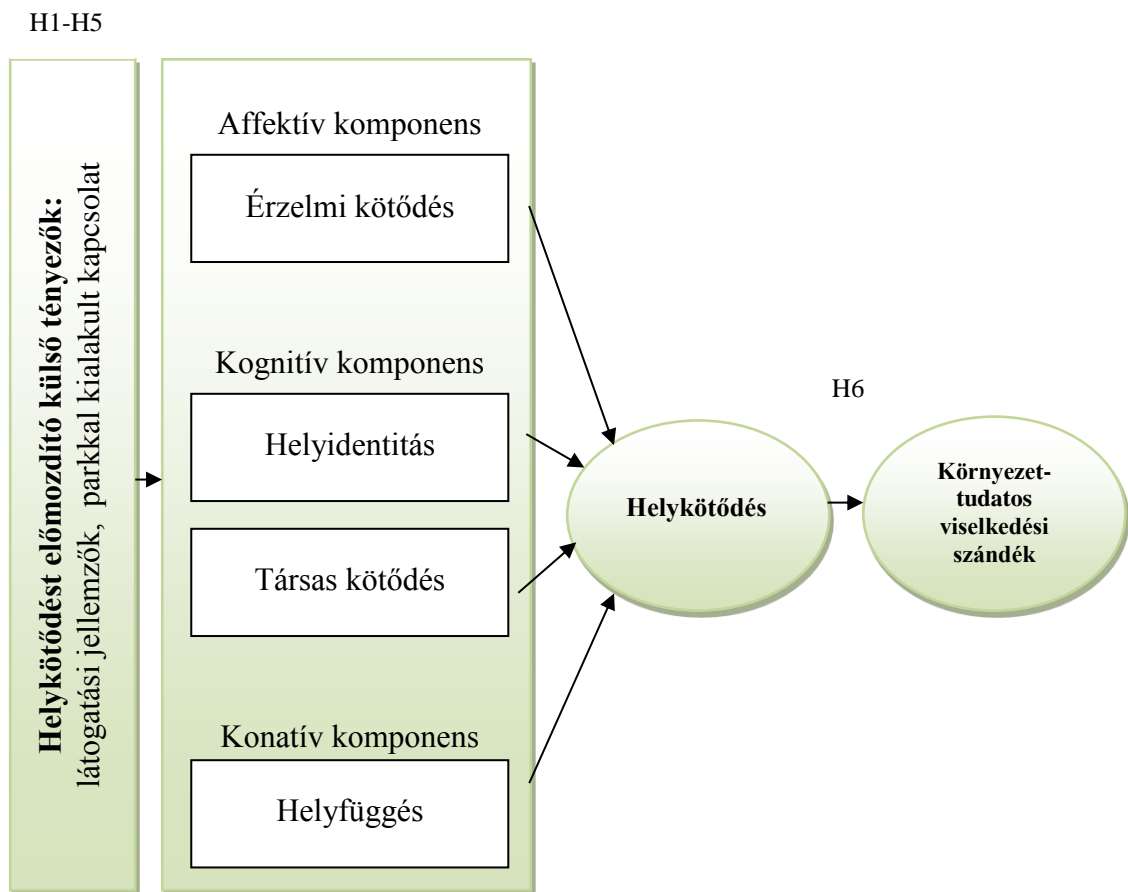
A környezeti pszichológia (Bonnes és Secchiaroli, 1995) hagyományaira támaszkodva a kutatás elméleti kerete részben Ajzen és Fishbein (1980) TRA (Indokolt cselekvés elmélete) modelljében alapozódik meg. Az elmélet szerint a viselkedés nagyban előrevetíthető a cselekvés megvalósítására vonatkozó viselkedési szándék alapján. A viselkedési szándékot több más tényező mellett az egyén viselkedés iránti attitűdje határozza meg. A helykötődést¹, mint attitűdöt értelmezve a kutatás során azzal a feltevéssel élek, hogy az egyén környezettudatos viselkedési szándéka egy adott hely

---

¹ A helykötődés az egyén számára jelentőséggel bíró hely és az egyén között létrejövő köteléket fejezi ki (Low és Altman, 1992). A disszertációban a helykötődést, mint másodrendű, négy aldimenzióval rendelkező faktort vizsgálom, amely megkülönbözteti a helyfüggés (place dependence, PD), a helyidentitás (place identity, PI), a hellyel kapcsolatos érzelmek (place affect, PA) és a helyhez fűződő társas kapcsolatok (Place social bonding, PSB) aldimenzióit (Ramkissoon és tsai., 2013).

kapcsán részben a helyhez fűződő korábbi élményeiből és a belőlük kialakuló helykötődéséből származtatható (Halpenny, 2010).

A kutatás során tehát a TRA modell egy részét tesztelem, esetünkben a hely iránti attitűd (helykötődés) környezettudatos viselkedési szándéokra gyakorolt hatását. A kutatás elméleti modelljét az 1. ábra mutatja be.

1. ábra: A kutatás elméleti modellje

Forrás: saját szerkesztés

Ramkissoon és tsai. (2013) alapján megkülönböztetve kis és nagy erőfeszítést igénylő környezettudatos viselkedést, vizsgáltam továbbá az egyes viselkedési formák egymásra gyakorolt hatását. A témában folytatott megelőző kutatások megerősítették, hogy a helykötődés pozitívan befolyásolja a környezettudatos viselkedési szándékot mind a vizsgált helyre vonatkozóan, mind az általános viselkedési szándék szintjén (Halpenny, 2010). Ramkissoon és tsai. (2013) igazolta továbbá, hogy a helykötődés intenzívebb hatást gyakorol a nagy erőfeszítéssel társuló viselkedési formákra (például közösségi találkozókra való részvétel, projektekben való önkéntes munkavégzés), mint a kisebb

erőfeszítéssel járó cselekvésekre (hulladékkezelés, fogyasztás visszafogása stb.). A kis és nagy erőfeszítést igénylő cselekvéstípusok között fennálló kapcsolat vizsgálata azonban még csekély figyelmet kapott. A kutatás másik elméleti bázisát Thøgersen (1999) *Tovagyűrűző Hatás Elmélete* (spillover effect) adja, mely lehetőséget biztosít az elköteleződési folyamat mintázatainak további magyarázatára. Az elmélet alapján az egyén egy bizonyos területen mutatott környezettudatos attitűdje, vagy viselkedése jó előrejelzője lehet általános környezeti attitűdjének és más területeken mutatott környezettudatos magatartásának. Amennyiben tehát a helykötődés hatására kialakul egy bizonyos környezettudatos viselkedési minta, esetünkben például a nagy erőfeszítéssel járó környezettudatos viselkedés, következményeként más területekre, így a kis erőfeszítést igénylő viselkedésekre is továbbgyűrűzhet ez a hatás.

2. FELHASZNÁLT MÓDSZEREK

2.1. ADATFELVÉTEL JELLEMZŐI

A kutatási témám összefüggéseit a hazánkban található tíz, karakterükben számos eltérést mutató nemzeti park látogatóira vonatkozóan céloztam vizsgálni. Az adatfelvétel 2015. június 17 – 28. között, a vizsgálni kívánt helyszínek számából fakadóan online (CAWI) megkérdezéssel valósult meg. Az elektronikus kérdőívet az NRC piackutató vállalat juttatta el paneltagjaihoz. A minta elemszáma 300 fő volt. A részvétel feltételeként szűrőkérdést alkalmaztam. A kutatásban mindazok részt vehettek, akik a kutatást megelőző 12 hónapban látogatták valamelyik belföldi nemzeti parkot. A minta ennek megfelelően jól visszatükrözi a vizsgált évben belföldi nemzeti parkot felkereső hazai látogatók körét, azonban nem tekinthető reprezentatívnak sem a magyar lakosságra, sem a magyar nemzeti parkokat látogatókra vonatkozóan.

2.2. KUTATÁSI KÉRDÉSEK ÉS HIPOTÉZISEK

A kutatás elsődleges célja, a helykötődés és környezettudatos viselkedési szándék kapcsolatának vizsgálata. A kutatás részét képezi továbbá a helykötődést előmozdító tényezők elemzése a park látogatói jellemzők és a parkkal kialakul viszony változóinak bevonása mellett. A kutatási cél pontosításához az alábbi kérdéseket fogalmaztam meg:

- Milyen mértékű helykötődés jellemzi a hazai nemzeti parkok látogatóit a mintában?
- Hogyan írhatók le a nemzeti parkokban megvalósuló környezettudatos cselekvések, viselkedési minták?
- Miben különbözik a nemzeti parkokat jellemző környezettudatos magatartás a lakóhelyitől?
- Hogyan hat a helykötődés a környezettudatos viselkedési szándéokra a nemzeti parkok kontextusában?
- Megkülönböztetve kis és nagy erőfeszítést igénylő környezettudatos magatartásokat az egyes cselekvésformák hogyan hatnak egymásra, mely viselkedési minta mentén írható le a helykötődés hatása?
- Milyen mértékben képesek az egyes látogatási, kapcsolati és demográfiai jellemzők előre jelezni a helykötődést?

A hipotézisek két fő témakör mentén különültek el. Az első hipotéziscsoport (H1-H5) a helykötődést előrejelző külső változók hatásait elemzi. Céljuk, hogy pontosabb képpel szolgáljanak a látogatási jellemzők és a helykötődés között fennálló kapcsolatról. Ezt követően vizsgáltam a helykötődés és környezettudatos viselkedési szándék közötti összefüggést (H6).

A helykötődés előrejelzői a nemzeti parkok kontextusában

Az előrejelzők olyan tényezők, amelyek a helykötődés érzésétől függetlenül vizsgálhatók, és még ha az előrejelző és a helykötődés erőssége között pozitív kapcsolat is van, az egyén ennek nincs feltétlen tudatában. A helykötődés dimenzióitól eltérően - amelyek maguk szolgálnak előrejelzőiként a fontosabb viselkedéseknek (például környezettudatos viselkedés) - az előrejelző segít feltárni a kötődés lehetséges mechanizmusait (Lewicka, 2010), kialakulásának főbb mozgatórugóit. A nemzeti parkok látogatásának jellemzőiben a fogyasztók jelentős eltéréseket mutathatnak. A látogatás gyakorisága (Moore és Graefe, 1994) és időtartama (Williams és tsai., 1992), a gyermekkori interakciók (Chawla, 1992; Lee és Allen, 1999; Hofmeister-Tóth és tsai., 2012), a nemzeti parkok távolsága (Manzo, 2005), valamint a velük kialakult kapcsolat hossza (Moore és Graefe, 1994;

Kaltenborn, 1997; Mesch és Manor, 1998) olyan tényezők, amelyek előrejelzői lehetnek a kialakuló kötődésnek. A kapcsolódó hipotézisek a következők:

- H1: A nemzeti park látogatási gyakorisága pozitív kapcsolatban van a helykötődés mértékével.
- H2: A nemzeti park látogatásának hossza pozitív kapcsolatban van a helykötődés mértékével.
- H3: A nemzeti park távolsága a lakóhelytől negatív kapcsolatban van a helykötődés mértékével.
- H4a: Az adott nemzeti parkkal kialakult gyermekkori kapcsolat pozitív hatással van a helykötődés mértékére.
- H4b: Általában a nemzeti parkkal kialakult gyermekkori kapcsolat pozitív hatással van a helykötődés mértékére.
- H5: A nemzeti parkkal kialakult kapcsolat hossza pozitív hatással van a helykötődés mértékére.

A helykötődés és környezettudatos viselkedési szándék kapcsolata

Dann (1977, 1981) turisztamotivációra vonatkozó kutatásai alapján a fogyasztókat részben a desztináció vonzereje (pull faktorok) ösztönzi arra, hogy utazzanak. A desztinációk látogatását tehát bizonyos mértékben az ott lévő környezettel való interakció létesítésének célja motiválja, amely speciális pszichológiai, szociális és fiziológiai előnyökkel szolgál. A desztináció turisztikai erőforrásaival történő interakciók hatására az addig meg nem különböztetett helyet a látogató jelentéssel társíthatja, és kötődése alakulhat ki a hely/helytípus iránt (Tuan, 1977; Kyle és tsai., 2004). A helykötődéssel foglalkozó szakirodalom ezzel párhuzamosan rámutat, hogy a helyhez való kötődés növekedésével nő a hellyel való törődés is. Erre a gondolatsorra támaszkodva a H6 *hipotéziscsoport* azt vizsgálja, hogy a nemzeti parkokhoz való intenzívebb kötődés hogyan befolyásolja a környezettudatos viselkedési szándékot.

- H6: A helykötődés, mint másodrendű faktor pozitív hatással van a környezettudatos viselkedési szándékára.
- H6a: A helykötődés, mint másodrendű faktor pozitív hatással van a látogató kis erőfeszítést igénylő környezettudatos viselkedési szándékára.
- H6b: A helykötődés, mint másodrendű faktor pozitív hatással van a látogató nagy erőfeszítést igénylő környezettudatos viselkedési szándékára.

- H6c: A kis erőfeszítéssel járó környezettudatos viselkedési szándék mediálja a helykötődés nagy erőfeszítést igénylő környezetvédő viselkedési szándéokra tett hatását.
- H6d: A nagy erőfeszítéssel járó környezettudatos viselkedési szándék mediálja a helykötődés kis erőfeszítést igénylő környezettudatos viselkedési szándéokra tett hatását.

3. AZ ÉRTEKEZÉS EREDMÉNYEI

3.1. A NEMZETI PARKOK LÁTOGATÁSÁNAK ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

A válaszadók látogatási mintázatainak megismerésére vizsgáltam az egyes hazai nemzeti parkok látogatásának gyakoriságát, valamint az elmúlt 12 hónapban felkeresett parkok körét. A mintában a legtöbben a Bükki, a Balaton-felvidéki, az Aggteleki és Hortobágyi Nemzeti Parkba kirándulnak szabadidejükben. A látogatások gyakoriságát alábontva megállapítható, hogy míg a Hortobágyi és az Aggteleki Nemzeti Parkokban elsősorban az alkalmi látogatások dominálnak, addig a Bükki és a Balaton-felvidéki Nemzeti Parkokban a visszatérő, rendszeres látogatások is magas számban szerepelnek. A vizsgált időszakban felkeresett parkok számának átlaga 2,08 (SD= 1,15) volt a mintában. A válaszadók 37,5 %-a (n=99) egy, 33,3%-a (n=88) két, 18,6%-a (n=49) három, 6,4%-a (n=17) négy, a fennmaradó 4,2%-a (n=11) 5 vagy annál több parkban tett látogatást az elmúlt egy évben.

A helyhez való kötődés vizsgálatához arra kértem a megkérdezetteket, hogy válasszák ki a megelőző 12 hónapban felkeresett nemzeti parkok közül azt, amely a leginkább közel áll hozzájuk. A megnevezett parkok közül a Bükki, a Balaton-felvidéki és a Hortobágyi Nemzeti Park kapott a legtöbb említést. A válaszadók 34,5%-a (91 fő) lokális látogató volt, azaz a megadott nemzeti park 40 km-en belül helyezkedett el a lakhelyétől. 33% (87 fő) 40-150 km-t, 22% (58 fő) 151-250 km-t, 8% (22 fő) 250 km-nél többet utazott, hogy a megadott nemzeti parkot meglátogassa, 8 fő nem adott választ a kérdésre. 139 fő (52,7%) rendszeres látogatója volt a megadott parknak, ebből 39,4 % évente néhányszor, 13,3% havonta legalább egyszer felkereste a parkot. A további kategóriák a következők szerint alakultak: évente néhányszor látogat 104 fő (39,4%), évente egyszer 64 fő (24,2%), háromévente egyszer 28 fő (10,6%), három évnél ritkábban 19 fő (7,2%), nem tudom választ adott 14 fő (5,3%). A mintában szereplők közel kétharmada egy napos

látogató volt. 49,9%-at otthonalvás, 14%-ukat 40 km-en belüli szállás jellemzett, 10,6%-uk átutazóban volt más desztinációra. 21,6% -ot tett ki a 40 km-en belüli szállással rendelkező több napos látogatók köre. A fennmaradó 3,8% egyéb kategóriát adott meg (mindennapos látogató, többnapos látogató 60 km-nél messzebb lévő szállással stb.). A nemzeti parkkal való kapcsolat, azaz az első látogatás óta eltelt idő a mintában átlagosan 19,92 év (SD= 15,15) volt. A mintában szereplők életkora és az első látogatás óta eltelt évek száma alapján meghatároztam a válaszadó első látogatáskori életkorát, melynek átlaga 29,72 év (SD=18,12) volt. A megkérdezettek tehát döntően olyan parkokat adtak meg, amelyeket felnőtt korukban kerestek fel először. Ezt támasztják alá a gyermekkorban tett látogatásokra vonatkozó kérdések is. Vizsgálva az adott nemzeti park, valamint általánosságban a nemzeti parkok látogatásának jellemzőségét a gyermekkorban azt találtam, hogy 14 éves koruk előtt jellemzőbb volt a megkérdezettek általánosan a parkok látogatása, mint konkrétan a megadott parké.

A nemzeti parkhoz való kötődés erősségét a helykötődés skála értéke alapján határoztam meg, mely a skála állításaira adott értékelések összegeként állt elő az egyénekre vetítve. A helykötődés skála érték átlaga $M_{Scale}=34,02$ (SD=10,767) volt, amely közepesnél valamivel erősebb kötődést jelez a nemzeti parkok felé². A demográfiai jellemzők szerint a helykötődés értékeiben szignifikáns eltérés a kor, jövedelem és a lakóhely régiója kapcsán mutatkozott. A nemzeti parkhoz való kötődés *korcsoportok* szerint a 60-69 évesek körében volt a legerősebb. Szignifikáns különbség köztük és az 50-59 évesek között található. A *háztartás egy főre jutó jövedelme* szerint a helykötődés a jövedelem növekedésével rendre csökkent. Szignifikáns eltérés a 100.000 Ft alatti kategória és a 300.000 Ft feletti kategóriák között jelent meg. Mindez magyarázható az alacsonyabb jövedelműek kisebb mobilitási lehetőségével, ami egyben növeli a lakóhelyük környezetében lévő rekreációs helyek iránti helyfüggést, azaz a helyhez való funkcionális kötődést (Halpenny, 2006).

A nemzeti parkban mutatott környezettudatos viselkedésre vonatkozóan a jellemző viselkedési minták a kisebb erőfeszítést igénylő viselkedésre korlátozódtak, a társadalmilag kevésbé elvárt, aktivizmust igénylő cselekvések a 60 feletti korosztályban volt jellemzőbb. Ez a tendencia több megelőző hazai kutatásban is visszatükröződött,

---

² A lakóhelyre vonatkozó helykötődés átlag a mintában $M_{Scale}=37,57$ (SD=10,182) volt.

amelyekben szintén a fiatalabb lakosságot jellemezte kisebb környezettudatosság (Piskóti, 2015; Hofmeister-Tóth és tsai., 2012). Megállapítható továbbá, hogy a nemzeti parkokban folytatott környezettudatos magatartásban több szignifikáns eltérést láthattunk a demográfiai változók tükrében, mint a lakóhelyen. Míg a lakóhelyen csak a kor mentén volt tapasztalható jelentősebb eltérés, addig a nemzeti parkoknál a régió, a jövedelem és a 14 év alatti gyermek jelenléte is differenciált. A jövedelemi bontások alapján a 300-400.000 Ft egy főre jutó nettó jövedelemmel rendelkezőket jellemzi a legkevésbé a környezettudatos magatartás. Szignifikáns eltérés köztük és a 100-300.000 Ft kategóriákba esők között van. Általánosságban azonban elmondható, hogy a 300.000 Ft feletti kategóriában a környezettudatos magatartás kevésbé jellemző. Szignifikáns eltérést tapasztaltam a háztartásban élő 14 év alatti gyermekek jelenléte alapján is. A gyermekekkel élők körében a környezettudatos viselkedés jelentősen alacsonyabb volt a nemzeti parkokban. A legutolsó látogatás során megvalósult cselekvések elemzése mellett a következő látogatásra vonatkozó viselkedési szándékot is vizsgáltam. A valós magatartáshoz képest a viselkedési szándékban csak kisebb áttrendeződés volt megfigyelhető, jellemzően az elszórt hulladék kezelése kapcsán.

3.2. A KÜLSŐ TÉNYEZŐK ELŐREJELZŐ HATÁSÁNAK VIZSGÁLATA VARIANCIAELEMZÉSSSEL

A H1- H5 hipotézisek a külső tényezők és helykötődés közötti kapcsolatot célozták vizsgálni. Míg a H1, H2, H3 hipotézisek az egyes látogatási jellemzők helykötődésre gyakorolt előrejelző hatásait elemzik, addig a H4a és H4b, valamint H5 hipotézisek a nemzeti parkkal kialakult kapcsolat szempontjából írják le a helykötődés alakulását. A *helykötődés és a külső tényezők közötti kapcsolatok* feltárására egy és több szempontos varianciaelemzést (ANOVA) végeztem. Az eredmények alapján a vizsgált látogatási jellemzők közül a *látogatás gyakorisága* alapján találtam szignifikáns eltérést a helykötődésben. A helykötődés a látogatások gyakoriságának növekedésével egyre magasabb értékeket vett fel, a változó a helykötődés szóródásának 14%-t magyarázta. Nem találtam szignifikáns kapcsolatot a helykötődés valamint a *tartózkodás hossza és a lakóhely távolsága* között. A nemzeti parktól való távolságot a lokalitás függvényében vizsgálva (40 km-en belüli illetve kívüli lakóhely mentén szétválasztva) ugyanakkor megjelent a *helykötődés és a lokalitás közötti pozitív szignifikáns kapcsolat*. A látogatás lokális jellege a helykötődés szóródásának 22%-t magyarázta. A látogatás jellemzői között fennálló interakciók vizsgálatára, valamint a parciális hatások megállapítására

kétutas, hierarchikus varianciaelemzést végeztem. Az eredmények alapján a *lokalitás és gyakori/rendszeres látogatás együttes hatásában* a lokalitás kevésbé volt jelentős magyarázó erővel bír. A két változó együttes alakulása alapján a távolabbról érkezők magasabb helykötődést mutattak minden gyakorisági kategóriában, mint a helyiek, ezzel párhuzamosan a rendszeres látogatók elsősorban a helyi lakosság köréből kerültek ki. Kiegészítve mindezt a kor hatásával arra a megállapításra jutottam, hogy a 30 feletti korcsoportokban a látogatás gyakorisága és a kor előrehaladta együttesen növelték a helykötődés értékét, amely összefüggés előrevetíti a nemzeti parkkal kialakult kapcsolat hosszának jelentőségét.

A *nemzeti parkkal kialakult kapcsolat hossza* alapján a várakozásoknak megfelelően szignifikáns eltérések mutatkoztak a helykötődés értékeiben, amely az első alkalommal látogatók csoportja és az 6 évnél régebb óta látogatók között jelent meg. A változó a helykötődés szóródásának 7,7% -át határozta meg. Tekintve, hogy az idősebb látogatók kapcsolata a parkkal az életkorukból adódóan hosszabb lehet, így vizsgáltam a két változó közötti interakciót. Az eredmények megerősítették, hogy a két változó szignifikáns főhatása mellett az interakció is szignifikáns, azaz a két változó együttes magyarázóerővel bír. A helykötődés értékek kapcsán a kor és kapcsolat hossza által kifeszített térben két szembetűnő összefüggés körvonalazódott. Egyrészt az idősebb korcsoport erősebb kötődése ismét megjelent. A korábban már kiemelt 60-69 évesek körében a helykötődés értéke két eset kivételével minden kapcsolati kategóriában magasabb volt. A két kivételt azok a kapcsolat-kor kombinációk adták, ahol a látogató gyermekkori kötődéssel rendelkezett (30-39 évesek 26-35 éves kapcsolattal, 40-49 évesek 35 évnél régebbi kapcsolattal). A 60-69 éves korcsoportban egységesen megjelenő magasabb értékek megértésére az elemzést egy további változó, az aktív/inaktív foglalkozási státusz bevonásával folytattam. Feltételeztem, hogy a helykötődés értékekben megjelenő eltéréseket részben az idősebb korosztály inaktív státuszával társuló több szabadidő okozza. A három változó által definiált térben azonban az aktív/inaktív státusz nem volt szignifikáns hatással a helykötődésre.

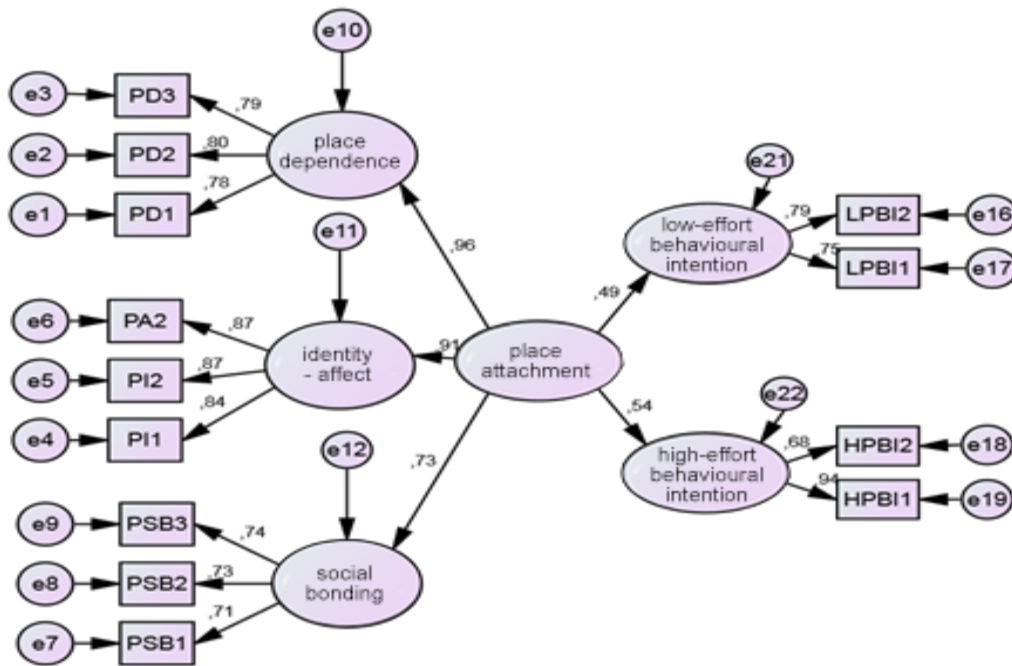
A *gyermekkori látogatások és helykötődés közötti kapcsolat* elemzésekor szignifikáns hatásokat találtam mind a megadott park, mind általánosságban a nemzeti parkok vonatkozásában. Minél inkább jellemezte a válaszadó gyermekkora az adott park vagy általában a nemzeti parkok látogatása, annál magasabb értékek jelentek meg a helykötődés vonatkozásában. A nemzetközi parkokban tett gyermekkori látogatások a

helykötődés szóródásának 2,8%-át, az adott park látogatása 3,4%-át magyarázta. A Tukey HSD post-hoc teszt alapján mindkét esetben szignifikáns eltérés a gyermekkorukban nemzeti parkokat jellemzően látogató és nem látogató csoportok között jelentkezett. A két változó együttes vizsgálata során szignifikáns főhatással csak a nemzeti parkok általános látogatásának változója rendelkezett, interakció a két változó között nem volt. Ennek egyik magyarázata lehet, hogy a mintában a látogatók döntően olyan parkokat adtak meg az értékelés során, amellyel a kapcsolatuk felnőtt korukban alakult ki.

Az előrejelzők vizsgálatának utolsó lépésében az egyes látogatási (látogatás gyakorisága), kapcsolati (kapcsolat hossza) és demográfiai (jövedelem, kor) változók parciális hatásainak megállapításához hierarchikus varianciaelemzést végeztem. Az elemzésbe az egyutas varianciaelemzések során talált magyarázó erők alapján vontam be a legmeghatározóbb változókat. Az eredmények alapján a vizsgált változók összesen 33,3 %-ot magyaráznak a helykötődés erősségéből. A parciális hatások szerint a legnagyobb egyedi hatással a látogatás gyakorisága (12,6%) rendelkezik, ezt követi a jövedelem (8,3%). A négy változó által meghatározott térben a kor és a nemzeti parkkal kialakult kapcsolat ugyanakkor elveszítette szignifikáns hatását a helykötődésre.

3.3. ÖSSZEFÜGGÉS VIZSGÁLAT STRUKTURÁLIS EGYENLŐSÉGEK MODELLEZÉSÉVEL (SEM)

A helykötődés és környezettudatos viselkedési szándék közötti összefüggések vizsgálatára strukturális egyenlőségek modellezését (továbbiakban SEM) alkalmaztam. Kutatásomban elméleti alapokon nyugvó modell tesztelésére vállalkoztam, így az elemzések során reflektív mérési modellel dolgoztam. Az összefüggés vizsgálat első lépésében teszteltem az alkalmazott skálák és mérési modell megbízhatóságát és érvényességét. Ezt követően létrehoztam a strukturális modellt, majd megfelelőnek minősítettem a modell illeszkedését a szakirodalomban meghatározott mutatók figyelembevételével (Cronbach, 1951; Fornell és Larcker, 1981; Bentler, 1990; Baumgartner és Homburg, 1996; Henseler és tsai., 2009; Hair és tsai., 2010).

2. ábra: A strukturális modell

ahol place attachment: helykötődés, LPBI (low-effort behavioural intention): alacsony erőfeszítéssel társuló viselkedési szándék, HPBI (high-effort behavioural intention): magas erőfeszítéssel társuló viselkedési szándék, identity-affect: hely iránti identitás és érzelem, PSB(social bonding): helyhez való társas kötődés értelemben szerepel.

Forrás: AMOS/ saját szerkesztés

Az eredmények alapján szignifikánsnak bizonyult a helykötődés hatása mindkét környezettudatos viselkedési szándékra. A helykötődés pozitív hatással van mind a látogatók kis, mind a nagy erőfeszítést igénylő viselkedési szándékára. Mindez további megerősítéssel szolgál Relph (1976) és Tuan (1974) korai elméleteire vonatkozóan, melyek szerint a helykötődés a hely megóvásának szándékával társul, valamint egybeesik Ramkissoon és tsai. (2013) kutatásában találtakkal, ahol a helykötődés hatása szintén a nagy erőfeszítéssel járó viselkedési szándékra volt erősebb. A H6 hipotézis, mely szerint *a helykötődés, mint másodrendű faktor pozitív hatással van a környezettudatos viselkedési szándékra* az eredmények alapján megerősítettnek tekinthető, a hipotézist elfogadom. A viselkedési szándék kis és nagy erőfeszítéssel járó formáinak megkülönböztetése mellett a következő megállapítás tehető: *a helykötődés, mint másodrendű faktor egyaránt pozitív hatással van a látogató kis és nagy erőfeszítést igénylő környezettudatos viselkedési szándékára.*

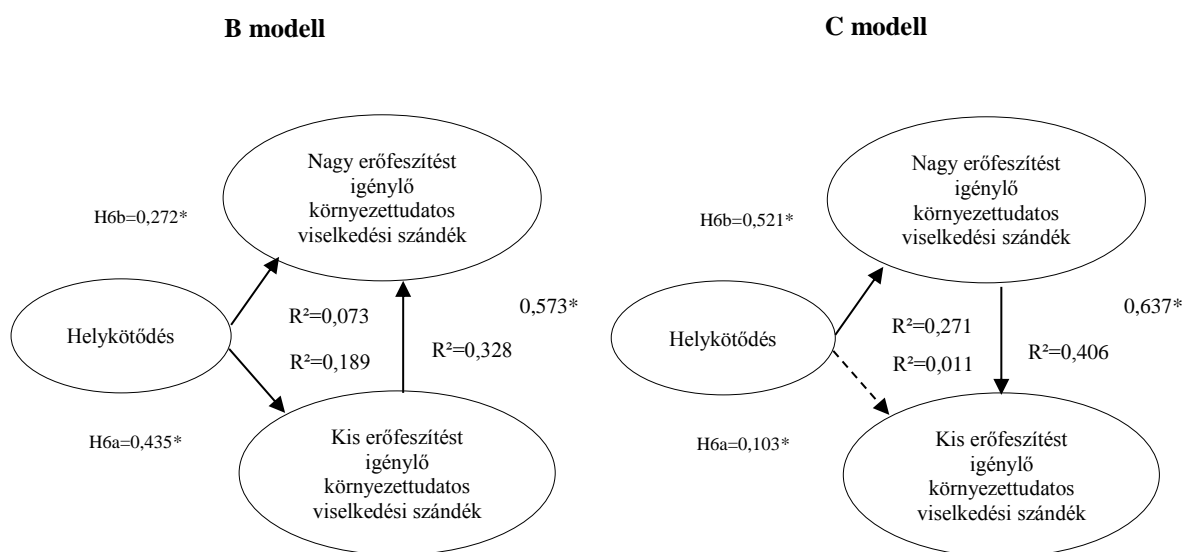
A tárgyalt változók közötti összefüggés kapcsán elemeztem az egyes viselkedési szándékok, valamint helykötődés között fennálló direkt és indirekt hatásokat is. Céлом volt, hogy mélyebb megértéssel szolgálhassak a helykötődés hatására kialakuló

környezettudatos viselkedési szándék mintázatairól, más szavakkal, elemezni kívántam az egyes elköteleződési utak mentén a változók közötti hatások erősségét.

Vizsgálatomat Thøgersen (1999) *Tovagyűrűző Hatás Elméletére* (spillover effect) alapoztam, mely szerint az egyén egy bizonyos területen mutatott környezettudatos attitűdje, vagy viselkedése jó előrejelzője lehet más területeken mutatott környezettudatos magatartásának.

Tekintve, hogy az alkalmazott elmélet alapján a kis és nagy erőfeszítéssel társuló környezettudatos viselkedési szándékok közötti mediáló hatás kétirányú is lehet, alternatív modelleket teszteltem és meghatároztam az alap (mediáló hatás nélküli, A) modell mellett a nagy erőfeszítést igénylő viselkedési szándék (B modell) és az kis erőfeszítést igénylő viselkedési szándék (C modell) általi mediáló hatását vizsgáló modelleket. A mediáló hatás bevezetésével a strukturális modell illeszkedése jelentősen javult. A továbbiakban erre alapozva vizsgáltam a B és C modellekhez tartozó direkt és indirekt hatásokat.

2. ábra: Hatások ábrázolása a strukturális modellben (B és C modell)

Az összefüggő vonalak a szignifikáns, a szaggatott vonalak a nem szignifikáns utakat jelölik

*p<0, 001

Forrás: saját szerkesztés

A B modell (lásd 19. ábra) esetén a vizsgált látens változók közötti teljes hatások minden esetben szignifikánsnak mutatkoztak. Az indirekt hatás szignifikancia szintje szintén p<0,01 volt. Megállapítható, hogy ebben az esetben részleges mediáló hatásról beszélhetünk. A helykötődés szignifikáns, erős hatással van a magas (t=3,378,

$p < 0,001, \beta = 0,521$), és közepesen erős hatással az kis erőfeszítést igénylő viselkedési formákra ($t = 4,953, p < 0,001, \beta = 0,435$). A helykötődés a kis erőfeszítést igénylő viselkedési szándékon keresztül is szignifikáns hatást ($t = 5,686, p < 0,001, \beta = 0,573$) mutat a nagy erőfeszítéssel társuló viselkedési szándéokra. A helykötődés a nagy erőfeszítéssel járó viselkedési szándék varianciájának 7,3%-át ($R^2 = 0,073$), míg a kis erőfeszítést igénylő viselkedési szándék varianciájának 18,9%-át magyarázza ($R^2 = 0,189$). Az kis erőfeszítést igénylő viselkedési szándék a nagy erőfeszítéssel járó viselkedési szándék varianciájának 32,8%-át indokolja.

A C modell alapján a helykötődés továbbra is erős szignifikáns hatással van a nagy erőfeszítéssel járó viselkedési szándéokra ($t = 5,504, p < 0,001, \beta = 0,52$), míg a kis erőfeszítést igénylő cselekvésekre gyakorolt szignifikáns hatás eltűnik ($t = 1,2, p > 0,05, \beta = 0,10$). Az indirekt hatás szignifikanciájának megállapításához bootstrappinget (MacKinnon és tsai., 2002) alkalmaztam AMOS szoftver segítségével. Az eredmények szerint a korábban (alap modellben) megállapított két változó közötti szignifikáns hatás az indirekt hatásból következik. A B modell esetén tehát a helykötődés szignifikáns hatása a kis erőfeszítést igénylő környezettudatos viselkedési szándéokra csak a nagy erőfeszítést igénylő viselkedési szándékon keresztül érvényesül. A helykötődés a nagy erőfeszítéssel társuló viselkedési szándék varianciájának 27,1%-át ($R^2 = 0,271$), a kis erőfeszítést igénylő viselkedési szándék varianciájának 1,1%-át magyarázza. A nagy erőfeszítéssel járó viselkedési szándék kis erőfeszítést igénylő viselkedési szándék 40,6%-át határozza meg.

Összegezve, a B és C modell illeszkedési mutatóiból, valamint a változók közötti teljes (total), direkt és indirekt hatásokból arra következtethetünk, hogy mindkét elköteleződési út esetén megjelenik a továbbgyűrűző hatás, de míg a B modell esetén a mediáló hatás csak részleges, addig a C modell esetén teljes. A hipotézisekre vonatkozóan a következő megállapítások tehetők.

- H6c: A kis erőfeszítést igénylő környezetvédő viselkedési szándék részleges mediáló hatással van a helykötődés nagy erőfeszítéssel társuló környezetvédő viselkedési szándéokra tett hatását. *A H6c hipotézist részben elfogadom.*
- H6d: A nagy erőfeszítéssel társuló környezetvédő viselkedési szándék mediálja a helykötődés kis erőfeszítést igénylő környezetvédő viselkedési szándéokra tett hatását. *A hipotézist elfogadom.*

A kutatás során megfogalmazott hipotézisek értékeléseit a következők szerint összegezhetők:

Hipotézis	Értékelés	Végső tézis
H1: A nemzeti park látogatási gyakorisága pozitív kapcsolatban van a helykötődés mértékével.	Igazolt	A helykötődést előrejelző külső tényezőket vizsgálva a látogatási jellemzők közül a helykötődés és a látogatás gyakorisága között szignifikáns, pozitív kapcsolat van. A lakóhely távolságát vizsgálva csak a látogatás lokális jellege (40 km-en belüli és kívüli lakhellyel rendelkezők csoportjai között) alapján jelentik meg a pozitív kapcsolat. A kapcsolati jellemzők mindegyike szignifikáns, pozitív hatással van a helykötődésre. A legerősebb hatás a nemzeti parkkal kialakult kapcsolat összefüggésében jelenik meg.
H2: A nemzeti park látogatásának hossza pozitív kapcsolatban van a helykötődés mértékével.	Nem igazolt, nincs kimutatható hatás	
H3: A nemzeti park távolsága a lakóhelytől negatív kapcsolatban van a helykötődés mértékével.	Részben igazolt	
H4a: Az adott nemzeti parkkal kialakult gyermekkori kapcsolat pozitív hatással van a helykötődés mértékére.	Igazolt	
H4b: Általában a nemzeti parkkal kialakult gyermekkori kapcsolat pozitív hatással van a helykötődés mértékére.	Igazolt	
H5: A nemzeti parkkal kialakult kapcsolat hossza pozitív hatással van a helykötődés mértékére.	Igazolt	
H6: A helykötődés, mint másodrendű faktor pozitív hatással van a környezettudatos viselkedési szándékára.	Igazolt	Az összefüggés vizsgálat megerősítette a helykötődés környezettudatos viselkedési szándékra gyakorolt pozitív hatását, mely mind a kis, mind a nagy erőfeszítést igénylő viselkedési formák mentén kibontakozik. Megállapítható volt továbbá, hogy a nagy erőfeszítéssel társuló környezettudatos viselkedési szándékra erősebb hatással van a helykötődés, mint az kis erőfeszítést igénylőre. A továbbgyűrűző hatást vizsgálva a változók közötti teljes (total), direkt és indirekt hatásokból kiderült, hogy míg a B modell esetén a mediáló hatás csak részleges, addig a C modell esetén teljes. A kívánt viselkedési szándék tehát jobban előrevetíthető, amennyiben a helykötődés hatása a nagy erőfeszítést igénylő cselekvések mentén bontakozik ki.
H6a: A helykötődés, mint másodrendű faktor pozitív hatással van a látogató kis erőfeszítést igénylő környezettudatos viselkedési szándékára.	Igazolt	
H6b: A helykötődés, mint másodrendű faktor pozitív hatással van a látogató nagy erőfeszítést igénylő környezettudatos viselkedési szándékára.	Igazolt	
H6c: A kis erőfeszítést igénylő környezetvédő viselkedési szándék mediálja a helykötődés nagy erőfeszítést igénylő környezetvédő viselkedési szándékra tett hatását	Részben igazolt	
H6d: A nagy erőfeszítést igénylő környezetvédő viselkedési szándék mediálja a helykötődés kis erőfeszítést igénylő környezetvédő viselkedési szándékra tett hatását.	Igazolt	

1. táblázat: A kutatás hipotéziseinek összegzése

Forrás: saját szerkesztés

3.4. AZ EREDMÉNYEK GYAKORLATI JELENTŐSÉGE

A helykötődés és környezettudatos viselkedés közötti kapcsolat mélyebb megértése, valamint a helykötődést előmozdító tényezők vizsgálata a megfelelő szakmapolitikai javaslatok, valamint a nemzeti parkok irányítására vonatkozó stratégiák kidolgozásában tesz jelentős szolgálatot. *A disszertáció kereteiben folytatott kutatás megerősítette a helykötődés környezettudatos viselkedésre gyakorolt pozitív hatását.* Megkülönböztetve kis és nagy erőfeszítést igénylő viselkedési formákat megerősítést nyert, hogy a helykötődés a nagy erőfeszítéssel társuló viselkedési szándéokra erősebben hat. A vizsgált változók közötti teljes (total), direkt és indirekt hatásokból kiderült továbbá, hogy kívánt viselkedési szándék jobban előrevetíthető, amennyiben a helykötődés hatása a nagy erőfeszítéssel járó cselekvések mentén bontakozik ki, például egy a park működésével kapcsolatos projekteken való részvétel által, és e cselekvések mellett gyűrűződnek be a kisebb erőfeszítést igénylő formák, úgymint mások utáni szemét felszedése.

A mintában megjelenő környezettudatos magatartásformákat vizsgálva láthattuk, hogy a valós környezettudatos magatartás mind a lakóhely, mind a nemzeti park területén elsősorban a kisebb erőfeszítést igénylő, társadalom által inkább elvárt cselekvésekre korlátozódott, míg a környezeti aktivitást igénylő cselekvésformák kevésbé jelentek meg. Az összefüggés vizsgálat eredménye rámutatott továbbá, hogy a magasabb elköteleződést igénylő cselekvések előmozdításának (úgymint adományozás, nemzeti park működéséhez kapcsolódó projektekre való önkéntesek bevonása) ígéretes útja a helykötődés növelése. A látogatási, kapcsolati és demográfiai jellemzők, mint a helykötődés előrejelzői kapcsán láthattuk, hogy a helykötődés alakulásában a legnagyobb magyarázóerővel a látogatás gyakorisága, a jövedelem és a kor szerepelt, de szignifikáns kapcsolat jelent meg a lakóhely régiója, a nemzeti parkhoz fűződő kapcsolat hossza, a gyermekkori látogatások valamint a látogatás lokális jellege kapcsán is. Ezeknek a tényezőknek a figyelembevétele mellett kidolgozott park-programok hatékonyabban növelhetik a látogatók helykötődését és ezzel együtt környezettudatos viselkedési szándékát.

3.5. A KUTATÁS KORLÁTAI ÉS TOVÁBBI KUTATÁSI LEHETŐSÉGEK

Kutatásom korlátai között említhetem, hogy elemzéseim Ajzen és Fisbein (1980) TRA modelljének egy részére, nevezetesen az attitűd és viselkedési szándék kapcsolatára irányult, kiegészítve azt a környezettudatos magatartás kis és nagy erőfeszítést igénylő

formái közötti tovaryűrűző hatás vizsgálatával. A nemzeti parkokban megjelenő környezettudatos magatartás további tényezők bevonásával történő vizsgálata nagyobb előrejelző értékkel társulhat, az észlelt és tényleges magatartási kontroll bevonásával összetettebb kép rajzolható.

Fontos hangsúlyoznom, hogy a helykötődés skála vizsgálata során az érzelem és identitás aldimenziók összeecsúsítása miatt a konstrukció nagyobb mintán való további tesztelése javasolt, valamint az egyes aldimenziók, ezen belül is elsősorban az érzelmi dimenzió tartalmi érvényességének kvalitatív vizsgálata érdemi hozzájárulást jelenthet a konstrukció meghatározásában, pontosításában.

A jövőbeli kutatások kapcsán két korcsoport átfogóbb vizsgálatát emelném ki. Egyrésztől javaslom a környezeti nevelés kiemelt célcsoportjaiként a gyermekek, kamaszok és ifjúkorúak nemzeti parkhoz való kötődésének vizsgálatát, ezen belül a védett területekkel való gyermekkori interakciók meghatározását, a család, az oktatási intézmények, valamint civil szervezetek hatásainak megfigyelése mellett. Másrészt a senior korosztály, mint a természethez korai szocializációjukból fakadóan nagyobb kötődést mutató célcsoport nemzeti parkokhoz fűződő viszonyának mélyebb megértésére a korcsoport narratíváinak, ezen belül elköteleződési útjaiknak megismerését hangsúlyoznám.

A nemzeti parkok környezettudatos viselkedést elősegítő hatásának jobb megértéséhez járulhat hozzá a nemzeti parkokat nem látogatók körének vizsgálata, amely lehetővé teszi a látogatók és nem látogatók viselkedésének összevethetőségét. További kutatási irányt jelenthet a téma vizsgálatában a látogatók helykötődés alapján történő szegmentációjával annak vizsgálata, hogy az eltérő helykötődésű csoportokban a viselkedések hogyan gyűrűződnek tovább, milyen elköteleződési minták rajzolódnak ki a csoportokban.

4. FŐBB HIVATKOZÁSOK

- AJZEN, I. és FISHBEIN, M. (1980). *Understanding Attitudes and Predicting Social Behaviour*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- BALLANTYNE, R., PACKER, J. és HUGHES, K. (2009). Tourists' support for conservation messages and sustainable management practices in wildlife tourism experiences. *Tourism Management*, 30(5), 658-664. doi: 10.1016/j.tourman.2008.11.003
- BARAL, N., STERN, M. J. és BHATTARAI, R. (2008). Contingent valuation of ecotourism in Annapurna conservation area, Nepal: Implications for sustainable park finance and local development. *Ecological Economics*, 66(2-3), 218-227. doi: 10.1016/j.ecolecon.2008.02.004
- BAUMGARTNER, H. és HOMBURG, C. (1996). Applications of structural equation modeling in marketing and consumer research: A review. *International Journal of Research in Marketing*, 13(2), 139-161. doi: 10.1016/0167-8116(95)00038-0
- BENTLER, P. M. (1990). Comparative fit indexes in structural models. *Psychological bulletin*, 107(2), 238-246. doi: 10.1037/0033-2909.107.2.238
- BONNES, M. és SECCHIAROLI, G. (1995). *Environmental psychology: A psycho-social introduction*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- CHAWLA, L. (1992). Research Priorities in Environmental Education. *Children's Environments*, 9(1), 68-71. doi: 10.2307/41514851
- CRONBACH, L. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-334. doi: 10.1007/bf02310555
- DANN, G. M. S. (1977). Anomie, ego-enhancement and tourism. *Annals of Tourism Research*, 4(4), 184-194. doi: 10.1016/0160-7383(77)90037-8
- DANN, G. M. S. (1981). Tourist motivation an appraisal. *Annals of Tourism Research*, 8(2), 187-219. doi: 10.1016/0160-7383(81)90082-7
- FORNELL, C. és LARCKER, D. F. (1981). Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50. doi: 10.2307/3151312
- HAIR, J. F. J., BLACK, W. C., BABIN, B. J. és ANDERSON, R. E. (2010). *Multivariate Data Analysis: A Global Perspective. 7th ed.* New Jersey: Pearson Education Inc.
- HALPENNY, E. A. (2010). Pro-environmental behaviours and park visitors: The effect of place attachment. *Journal of Environmental Psychology, In Press, Corrected Proof*. doi: 10.1016/j.jenvp.2010.04.006
- HENSELER, J., RINGL, C. M. és SINKOVICS, R. R. (2009). The Use of Partial Least Squares Path Modeling in International Marketing. *Advances in International Marketing*, 20, 277-320. doi: 10.1108/S1474-7979(2009)0000020014
- HOFMEISTER-TÓTH, Á., KELEMEN, K. és PISKÓTI, M. (2012). Life paths in Hungary in the light of commitment to sustainability. *Interdisciplinary Environmental Review*, 13(4), 323 - 339.
- KALS, E., SCHUMACHER, D. és MONTADA, L. (1999). Emotional affinity toward nature as a motivational basis to protect nature. *Environment and Behavior*, 31(2), 178-202. doi: 10.1177/00139169921972056
- KALTENBORN, B. R. P. (1997). Nature of place attachment: A study among recreation homeowners in Southern Norway. *Leisure Sciences*, 19(3), 175-189. doi: 10.1080/01490409709512248
- KYLE, G., GRAEFE, A., MANNING, R. és BACON, J. (2004). Effects of place attachment on users' perceptions of social and environmental conditions in a natural setting.

- Journal of Environmental Psychology*, 24(2), 213-225. doi: 10.1016/j.jenvp.2003.12.006
- LEE, C. ÉS ALLEN, L. (1999). Understanding individuals' attachment to selected destinations: an application of place attachment. *Tourism Analysis*, 4(3/4), 173-185. doi:
- LEWICKA, M. (2010). What makes neighborhood different from home and city? Effects of place scale on place attachment. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 35-51. doi: 10.1016/j.jenvp.2009.05.004
- LÓPEZ-MOSQUERA, N. ÉS SÁNCHEZ, M. (2011). The influence of personal values in the economic-use valuation of peri-urban green spaces: An application of the means-end chain theory. *Tourism Management*, 32(4), 875-889. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.tourman.2010.08.003>
- LOW, S. M. ÉS ALTMAN, I. (1992). *Place attachment: A conceptual inquiry*. New York: Plenum Press
- MAGYAR TURIZMUS ZRT. (2015). Marketingstratégia 2015-2017. Elérhető: http://szakmai.itthon.hu/documents/28123/15005854/MTZrt-Marketingstrategia_2015-2017.pdf/eb13a95e-11c4-47e5-b457-d7fdd74a1c97.
- MANZO, L. C. (2005). For better or worse: Exploring multiple dimensions of place meaning. *Journal of Environmental Psychology*, 25(1), 67-86. doi: 10.1016/j.jenvp.2005.01.002
- MACKINNON, D. P., LOCKWOOD, C. M., HOFFMAN, J. M., WEST, S. G. ÉS SHEETS, V. (2002). A Comparison of Methods to Test Mediation and Other Intervening Variable Effects. *Psychological methods*, 7(1), 83. doi: 10.1037/1082-989X.7.1.8
- MESCH, G. S. ÉS MANOR, O. (1998). Social ties, environmental perception, and local attachment. *Environment and Behavior*, 30(4), 504-519. doi: 10.1177/001391659803000405
- MICHALKÓ, G. (2007). *A turizmusföldrajz és humánökológia*. Székesfehérvár: KJF-MTA Földrajztudományi Kutató Intézet.
- MOORE, R. L. ÉS GRAEFE, A. R. (1994). Attachments to recreation settings: The case of rail-trail users *Leisure Sciences*, 16(1), 17 - 31. doi: 10.1080/01490409409513214
- PISKÓTI, M. 2015. *A Környezeti Identitás szerepe a környezettudatos viselkedés kialakulásában*. Doktori disszertáció, Budapesti Corvinus Egyetem.
- POOLEY, J. A. ÉS O'CONNOR, M. (2000). Environmental Education and Attitudes: Emotions and Beliefs are What is Needed *Environment and Behavior*, 32(5), 711-723. doi: 10.1177/0013916500325007
- RAMKISSOON, H., GRAHAM SMITH, L. D. ÉS WEILER, B. (2013). Testing the dimensionality of place attachment and its relationships with place satisfaction and pro-environmental behaviours: A structural equation modelling approach. *Tourism Management*, 36, 552-566. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.tourman.2012.09.003>
- RAMKISSOON, H., WEILER, B. ÉS SMITH, L. D. G. (2012). Place attachment and pro-environmental behaviour in national parks: the development of a conceptual framework. *Journal of Sustainable Tourism*, 20(2), 257-276. doi: 10.1080/09669582.2011.602194
- RELPH, E. (1976). *Place and placelessness*. London: Pion Limited.
- SCANNELL, L. ÉS GIFFORD, R. (2010). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 1-10. doi: 10.1016/j.jenvp.2009.09.006
- SCHULTZ, P. W. (2000). Empathizing with nature: The effects of perspective talking on concern for environmental issues. *Journal of Social Issues*, 56(3), 391-406. doi: 10.1111/0022-4537.00174

- THØGERSEN, J. (1999). Spillover Processes in the Development of a Sustainable Consumption Pattern. *Journal of Economic Psychology*, 20, 53-81. doi: 10.1016/S0167-4870(98)00043-9
- TUAN, Y.-F. (1974). *Topophilia: a study of environmental perception, attitudes, and values*. New York: Prentice Hall.
- TUAN, Y. F. (1977). *Space and place: The perspective of experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- UNEP és WTO. (2005). Making Tourism More Sustainable: a Guide for Policy Makers. Elérhető: <http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/DTIx0592xPA-TourismPolicyEN.pdf>
- WEF. (2011). The Consumption Dilemma. Leverage Points for Accelerating Sustainable Growth. Elérhető: http://www3.weforum.org/docs/WEF_ConsumptionDilemma_SustainableGrowth_Report_2011.pdf

5. PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK

KÖNYVFEJEZET

Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K., Piskóti, M., és Simay, A. E. (2012). Examining the Differences between the Environmentally Conscious Consumer Behavior in China and Hungary Czinkóczy, A., Kerekes, S. és Podruzsik, S. (Eds.), *Economical, Social and Landscape Aspects of Sustainability and Liveability* (pp. 147-162). Budapest: New Széchenyi Plan, CUB (ISBN:978-963-503-501-4).

Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K., Piskóti, M., és Simay, A. E. (2012). Mobile Phones and Sustainable Consumption in China: An Empirical Study among Young Chinese Citizens Podruzsik, S. és Kerekes, S. (Eds.), *China- EU Cooperation for a Sustainable Economy* (pp. 263-272). Budapest: New Széchenyi Plan, CUB (ISBN:978-963-503-497-0).

Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K., és Piskóti, M. (2012). Narratívák a fenntartható fejlődés előmozdítására Magyarországon. [Narratives about fostering sustainable development in Hungary]. In Kerekes, S. és Jámbor, I. (Eds.), *Fenntartható fejlődés, Élhető régió, Élhető települési táj* (Vol. 1, pp. 77-93). Budapest: Új Széchenyi Terv, BCE (ISBN:978-963-503-504-4).

Kelemen, K. (2012): A helykötődés és a környezetvédő viselkedés közötti összefüggések vizsgálata turisztikai kontextusban, [Examination of the interrelations between place attachment and pro-environmental behavior in tourism]. In: Kerekes, S.-Jámbor, I.(eds): *Fenntartható fejlődés, Élhető régió, Élhető települési táj*. 2. Kötet. Új Széchenyi Terv, BCE, Budapest. pp. 77-93. (ISBN: 978-963-503-505-2)

Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K., és Piskóti, M. (2011). A fenntartható fogyasztás trendjei és jellemzői Magyarországon és a régióban [Trends and characteristics of sustainable consumption in Hungary and in the Region]. In Csutora, M. és Hofmeister-Tóth, Á. (Eds.), *Fenntartható fogyasztás?* (pp. 53-76). Budapest: BCE Norway Grants (ISBN:978-963-503-465-9).

Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K., és Piskóti, M. (2011). A zöld fogyasztás árnyalatai Magyarországon [The shades of green living in Hungary]. In Kerekes, S., Szirmai, V. és Székely, M. (Eds.), *A fenntartható fogyasztás környezeti dimenziói* (pp. 45-70). Budapest: Aula Kiadó (ISBN:978-963-339-004-7).

REFERÁLT FOLYÓIRATBAN PUBLIKÁLT CIKK

Hofmeister-Tóth, Á., Kasza-Kelemen, K., és Piskóti, M. (2013). A környezetbarát fogyasztói magatartás formái, motivációi és a háttérükben álló pszichográfiai tényezők vizsgálata Magyarországon. [Motivations and psychographic factors of environmentally friendly consumer behaviour in Hungary]. *Marketing és Menedzsment*, 47(3), 34-42.

Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K., és Piskóti, M. (2011). A kognitív életkor és az 50+ generáció környezettudatos fogyasztói magatartása. [The cognitive age and the environmentally conscious consumer behaviour of the 50+ generation]. *Marketing & Menedzsment*, 45(3), 56-67.

Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K., és Piskóti, M. (2011). Environmentally Conscious Consumption Patterns in Hungarian Households. *Society and Economy in Central and Eastern Europe* 33(1), 51-68.

Kelemen, K., és Piskóti, M. (2010). The Role of Environmental Dialogues in Online Female Communities. *Marketing & Menedzsment*, 44(3), 68-73.

Neulinger, Á., Simon, J., Kelemen, K., Hofmeister-Tóth, Á. és Neumann-Bódi, E. (2010): Fogyasztói magatartás a hazai utazási szolgáltatások piacán - A hibrid vásárlói magatartás vizsgálata. [Consumer behaviour on market of the Hungarian travel services – Examination of hybrid consumption]. *Vezetéstudomány*, 6, 50-62.

FOLYÓIRAT CIKK

Hofmeister-Tóth, Á., Kasza-Kelemen, K., és Piskóti, M. (2013). Give a Little, Gain a Lot: Volunteerism in Hungary. *Global Business & Economics Anthology*, 2, 207-220.

Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K., és Piskóti, M. (2012). Life paths in Hungary in the light of commitment to sustainability. *Interdisciplinary Environmental Review*, 13(4), 323-339. doi: 10.1504/IER.2012.051449

Kasza-Kelemen, K. (2012). Examining the Dimensionality of Place Attachment and its Relation to Pro-environmental Behaviour in Tourism Settings. *Global Business & Economics Anthology*, 1, 265-275.

Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K., és Piskóti, M. (2012). Segmentation of the Hungarian consumers using the new ecological paradigm (NEP) scale. *Interdisciplinary Environmental Review*, 13(1), 21-41. doi: 10.1504/IER.2012.046098

Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K., és Piskóti, M. (2011). Self-Perceived Age of Hungarian Consumers. *Global Business & Economics Anthology*, 2(1), 127-136.

Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K., és Piskóti, M. (2011). The Shades of Green Living in Hungary. *International Journal of Management Cases*, 2, 5-14.

Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K., és Piskóti, M. (2010). Changes in Consumer Behavior Patterns in the Light of Sustainability. *Global Business & Economics Anthology*, 2(1), 303-311.

Neulinger, Á., Kelemen, K., Simon, J., és Hofmeister-Tóth, Á. (2010): Fogyasztói magatartás a hazai utazási szolgáltatások piacán. [Consumer behaviour on market of the Hungarian travel services]. *Turizmus Bulletin*, 4., 44-55.

KONFERENCIA ELŐADÁSOK ÉS KIADVÁNYOK

Hofmeister-Tóth, Á., Kasza-Kelemen, K., és Piskóti, M. (2014). *Másokért tenni - Önkéntesség Magyarországon*. [Doing good for others – Volunteering in Hungary]. Konferencia cikk a Marketing Oktatók Klubja konferencián, Szeged.

Hofmeister-Tóth, Á., Kasza-Kelemen, K., és Piskóti, M. (2013). *A környezetbarát fogyasztói magatartás formái, motivációi és a háttérükben álló pszichográfiai tényezők vizsgálata Magyarországon*. [Forms of environmentally friendly behaviour and the motivations behind]. Konferencia cikk a Marketing Oktatók Klubja konferencián, Budapest.

Best paper of the conference award

Hofmeister-Tóth, Á., Kasza-Kelemen, K., és Piskóti, M. (2013). *Give a Little, Gain a Lot: Volunteerism in Hungary*. Konferencia cikk a Business and Economics Society International Conference konferencián, Monte Carlo, Monaco.

Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K., és Piskóti, M. (2012). *Életutak Magyarországon a Fenntarthatóság Iránti Elköteleződés Tükrében*. [Effects of consumer's life path experiences on commitment to sustainability]. Konferencia cikk a Marketing Oktatók Klubja 18. konferencián, Miskolc.

Kasza-Kelemen, K. (2012): A helykötődés és a környezetvédő viselkedés közötti összefüggések vizsgálata turisztikai kontextusban, [Examination of the interrelations between place attachment and pro-environmental behavior in tourism]. Konferencia cikk a Marketing Oktatók Klubja 18. konferencián, Miskolc.

Hofmeister-Tóth, Á., Kasza-Kelemen, K., és Piskóti, M. (2012). *Why One becomes a Sustainable Consumer? Life Path of Consumers in the Light of Sustainability*. Konferencia cikk a Business & Economics Society International Conference konferencián, Salzburg.

Hofmeister-Tóth, Á., Kasza-Kelemen, K., és Piskóti, M. (2011). *A kognitív életkor és az 50+ generáció környezettudatos fogyasztói magatartása*. [The cognitive age and the environmentally conscious consumer behaviour of the 50+ generation]. Konferencia cikk a Marketing Oktatók Klubja 17. konferencián, Pécs.

Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K., és Piskóti, M. (2011). *Segmentation of the Hungarian Consumers using the New Ecological Paradgm (NEP) Scale*. Konferencia cikk a Business & Economics Society International Conference konferencián, Split.

Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K., és Piskóti, M. (2011). *The Shades of Green Living in Hungary*. Konferencia cikk a 8th CIRCLE International Conference konferencián, Dubrovnik.

Hofmeister-Tóth, Á., Kelemen, K., és Piskóti, M. (2011). *Characterization of Hungarian Consumer Segments According to their Environmental Consciousness*. Konferencia cikk a Conference on Sustainable Consumption konferencián, Budapest.

Kelemen, K. (2010): *Környezettudatos magatartás a nyaralás során és főbb motívumai*. [Environmentally conscious behaviour in holiday and its main motives]. Konferencia cikk a Marketing Oktatók Klubja 16. konferencián, Budapest.